

УДК 378.147

DOI 10.18372/2786-5495.1.17807

Тетяна Яблонська

доктор психологічних наук, професор,
доцент кафедри психології розвитку,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

t_yablonska@ukr.net

Злата Бассараб,

студентка хімічного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

z.bassarab@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ОЧИМА СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

***Анотація.** У статті розглянуто основні педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти, значення окремих компетенцій викладача для успішності педагогічного процесу. Проаналізовано специфіку дистанційної освіти в сучасних умовах, зокрема розглянуто ресурси та ускладнення викладацької діяльності у світлі діджиталізації освітнього процесу в закладах вищої освіти. На основі опитування студентів виявлено особливості бачення ними ролі викладача у навчальному процесі вищої школи, оцінку важливості окремих компонентів педагогічної майстерності викладача.*

***Ключові слова:** педагогічна майстерність, професійні компетенції викладача, дистанційна освіта, вища освіта, студенти.*

***Annotation.** The article discusses the main pedagogical skills of a teacher in a higher education institution and the significance of individual competencies for the success of the teaching process. It analyzes the specifics of distance education in modern conditions, including the resources and challenges of teaching in light of the digitization of the educational process in higher education institutions. Furthermore,*

the article reveals the peculiarities of students' perception of the role of a teacher in the higher education learning process and their evaluation of the importance of individual components of the teacher's pedagogical skills, based on a survey of students.

Keywords: *pedagogical mastery, professional competencies of a teacher, distance education, higher education, students.*

Актуальність проблеми. Розвиток дистанційної освіти, в тому числі у вищій школі, інтенсифікувався у нашій країні в умовах пандемії COVID-19. Дослідження, які проводилися в Україні та інших країнах в часи пандемії, виявили, що в цілому стала помітною тенденція до погіршення якості освіти, що було пов'язане саме зі зміною форми навчання. Безперечно, онлайн навчання має певні мінуси, серед яких невизначеність, складність у реалізації, самоорганізація навчального простору. Проте у певні періоди пандемії така організація навчання дозволила продовжувати навчальний процес, крім того, вона має низку переваг, таких як гнучкість, адаптивність, неперервність, динамічність, креативність, відкритість, що робить таку форму організації освіти достатньо затребуваною [1].

Досвід он-лайн навчання під час пандемії, коли більшість навчальних курсів, методичних матеріалів були модифіковані під онлайн-формат, став неоціненним для закладів вищої освіти України в умовах повномасштабної війни. Навчальна складова освітнього процесу, залишаючись основним аспектом, з точки зору морально-психологічних потреб здобувача освіти у стресовому стані, втратила свої позиції. Більш вагомим внеском, на нашу думку, є виховна складова, адже саме під час зміни подій, постійного руху та розвитку у науковому середовищі виникають локальні завдання та перешкоди, долаючи які можна відволіктися від новин, які, іноді, підсилюють хвилювання. Тож, процес здобування освіти сьогодні не лише процес навчального характеру, а й джерело соціально-психологічної підтримки студентів.

Безперечно, у складних умовах навчального процесу в Україні під час війни викладач і його педагогічна майстерність мають особливе значення для ефективності навчального процесу. Крім того, з переходом до дистанційних форм навчання та в умовах постійного стресу для здобувачів освіти важливим є наставництво викладача, підтримка та комунікація.

Мета дослідження - з'ясувати сутність педагогічної майстерності викладача та її значення для ефективного навчання в системі вищої освіти в сучасних умовах.

Методи дослідження. Визначення психологічних аспектів сприймання студентами навчальних матеріалів та начального процесу в залежності від підходу педагога до викладацької діяльності здійснювалося шляхом проведення опитування серед студентської молоді з метою отримання актуальної інформації щодо впливу педагогічної майстерності викладачів на освітній процес.

Серед методів дослідження застосовувався теоретичний аналіз проблеми педагогічної майстерності викладача, специфіки онлайн-навчання у закладах вищої освіти, а також анкетування серед студентів та молоді, яка нещодавно завершила навчання у закладі вищої освіти. У дослідженні взяли участь 88 осіб віком 20–23 роки. Респонденти були студентами чи випускниками хімічного, фізичного та географічного факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна майстерність викладача – інструмент навчальний, виховний та психологічний [2; 3]. Важливо адаптуватися до викладання в умовах постійного стресового стану як учнів, так і викладачів [3]. Використання освітнього процесу як платформи психологічного впливу на молодь – один із найбільш доступних механізмів для збереження психологічного здоров'я нації.

Як зазначає І.А. Зязюн, педагогічна майстерність включає в себе не лише характеристики притаманні для компетентного педагога, а саме: повне розуміння та здатність вільно орієнтуватися у матеріалі, вміння швидко

орієнтуватися під час навчального процесу, бути орієнтованим на особистість та враховувати необхідності здобувачів при викладенні матеріалу, вміти підсумовувати отримай досвід із метою передачі його колегам [4]. Важливою складовою компетентностей також відзначено володіння сучасними технологіями, але все ж цих характеристик недостатньо аби бути дійсно майстерним викладачем. Майстер володіє унікальною та неповторною технікою викладацької діяльності, має сформований стиль діяльності та концептуальне мислення.

І.А. Зязюн визначає педагогічну майстерність, як особистий внесок у педагогічну культуру суспільства, пояснює, що лише повністю усвідомивши свої дії викладач може передавати свої знання іншим, тому у кожного такого вчителя з'являються послідовники, чим можна пояснити формування різноманітних стилів викладання.

Н.В. Кононець подає визначення педагогічної майстерності як професійного вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високий рівень організації педагогічного процесу [5]. Варто погодитися, що педагогічна майстерність, першочергово, є необхідною характеристикою для рефлексивної організації найбільш сприятливого для якісного сприйняття матеріалу навчального простору, формування колективу та вмілого керування групою. Н.В. Кононець розглядає вплив інформаційної культури викладача у інформаційно-освітньому просторі, як новому напрямку освіти. У ході проведених науковцем досліджень було виявлено, що успіхи у роботі викладача у інформаційно-комунікативному он-лайн просторі залежать від його креативності, обізнаності, вправному умінні користуватися доступним гаджетами та платформами.

Дистанційна освіта є зручною формою навчання, адже не вимагає фізичної присутності учасників освітнього процесу у закладі надання освіти. Особливістю надання освіти онлайн є доступ до інформаційних ресурсів, висока частка самоосвіти студента, гнучкість та доступність.

О. Олійник наголошує, що адаптація студентів ЗВО до навчання в умовах війни є однією з важливих передумов їх особистісного розвитку та професійного становлення, яка ускладнюється сьогодні рядом проблем: труднощами і перешкодами у використанні дистанційних освітніх технологій, зміною співвідношення видів навчальної діяльності, втратою мотивації до навчання і його результативності [6].

Аналіз результатів дослідження. Проаналізуємо результати анкетування студентів щодо педагогічної майстерності викладача та її значення для ефективності навчання в сучасних умовах.

Першим питанням була вагомість ґрунтовності знань викладача із предмету, який він викладає. З опитаних студентів 97,7% вважають цю компетенцію необхідною для викладацької діяльності у закладі вищої освіти. Звісно, основною метою навчання та важливою складовою майстерності викладача є його глибокі знання з предмету та вміння зацікавити здобувача освіти матеріалом, що може знадобитися у майбутньому.

Опитані майже однозначно визначили необхідність у вільному спілкуванні викладач-студент, 95,5% вважають, що така поведінка викладача сприятиме покращенню комфорту у процесі навчання. Щодо стійкості до стресових ситуацій, то 83% опитаних вважають цю якість важливою для викладача закладу вищої освіти. Спокій та виваженість дій педагога впливає на загальний настрій у групі, на вмотивованість та можливість помилки для студента.

Згідно з поглядами сучасних дослідників, однією із складових педагогічної майстерності викладача є його зовнішність. Думки студентства щодо цього критерію розділилися: 54,5% вважають зовнішній вид викладача вагомим фактором під час освітнього процесу, а 45,5% – навпаки. Результат можна пояснити форматом навчання, який переважає останні декілька років. Онлайн-заняття не потребують від викладачів чи студентів охайного зовнішнього виду. Більшість осіб, які хоча б раз брали участь у проведенні таких занять, підтверджують той факт, що камеру вони переважно вимикають, тому зовнішність лектора уже не має такої актуальності чи впливу на аудиторію, як при

проведенні очного заняття. Можна частково погодитися із опитаними щодо зовнішнього вигляду викладача, але не варто повністю знецінювати фактор охайного зовнішнього вигляду, для половини студентів – це все ще важливо.

Перехід навчального процесу в онлайн-формат змінив вимоги здобувачів освіти щодо користувацьких навичок педагогів, 83% опитаної молоді вважають важливим уміння користуватися та вправно інтегрувати у навчальний процес діджитал-технології. За відсутності у викладача чи студента відповідних ресурсів є ймовірність повної відсутності навчального процесу через неможливість відвідувати заняття особисто. З одного боку, такі реалії зменшили результативність та якість освітнього процесу, але в середовищі постійних небезпек (повітряні тривоги чи відсутність зв'язку, електроенергії) існування можливості навчатися – диво.

Мовне питання – одне із найбільш гострих у сучасній системі вищої освіти нашої країни. На законодавчому рівні мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова [7]. Проте, все ще трапляються випадки її використання при проведенні занять у закладах вищої освіти. При цьому досить невтішним можна вважати той факт, що близько 20% опитаних не вважає проведення занять українською мовою необхідною компетенцією викладача. Тобто 1/5 опитаних нами студентів не переймається мовою проведення занять. Щодо викладання англійською мовою – результати теж неоднозначні. Більшість студентів, а саме 75% вважають, що знання та вправне використання англійської під час проведення пар не є важливим чинником для педагогічної майстерності викладача.

Більшість дослідників у галузі педагогіки та психології вищої школи вважають мову вважають фактором педагогічної майстерності викладача. Мова – один із засобів навчання, які використовує викладач. Варто також згадати про цінність діалогу зі студентом, спілкування з групою як психологічного та виховного прийому викладача. Звісно, такий варіант є складним у реалізації, адже кожен студент – унікальна особистість, до якої необхідно підібрати індивідуальний підхід для розкриття його потенціалу.

Також молодь, яка брала участь у опитуванні відзначила велике значення об'єктивності викладача під час проведення оцінювання. 83% опитаних відзначили, що об'єктивність та вимогливість викладача є важливими для них у ході отримання освіти.

В цілому, молодь, яка взяла участь у опитуванні, відзначила (94 %), що для них важливо брати участь у освітньому процесі та впливати на нього. Це свідчить про готовність молодих людей бути активними суб'єктами навчально-професійної діяльності і свого подальшого професійного життя, брати на себе відповідальність за процес і результати навчання.

Висновки. Відповідно до результатів анкетування можна визначити, що найбільш важливими для сучасних студентів є такі складові педагогічної майстерності викладача: освіченість, відкритість, стресостійкість, достатній рівень володіння онлайн технологіями, творчість та креативність. Саме вони, на думку сучасних студентів, більше мотивують до навчання, роблять процес навчання більш продуктивним.

Показники, отримані у результаті дослідження, можуть давати нам надію на майбутній розвиток та покращення освітньої сфери в Україні найближчим часом.

Список використаних джерел

1. Яблонська Т. Досвід і перспективи дистанційного навчання в системі вищої освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*, 2022. № 2. С. 903 - 915. <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.16687>. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/APSE/article/view/16687> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Буряк В. Викладач університету: вимоги до особистісних і професійних рис: [творчий викладач. Педагогічна майстерність. Культура мислення, почуттів, поведінки, педагогічного спілкування, самоосвіти викладача]. *Вища школа*. 2010. № 3-4. С. 11 - 35.

3. Semenova A. Pedagogical mastership of the higher school teacher of XXI century: synergy of virtual and real in the educational space. *Pedagogical Education*. 2019. URL: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2019.164524>. (дата звернення: 15.05.2023).

4. Зязюн І. Педагогічна майстерність як технологія педагогічної дії. *Науковий вісник МДУ*. 2008. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3239/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD7.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

5. Кононець Н. Аспекти педагогічної майстерності викладача: розробка електронних підручників. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2009. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/194/1/kononec.pdf>; <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/194> (дата звернення: 15.05.2023).

6. Олійник О. Особливості адаптації студентів ЗВО до навчання в умовах війни. *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія: зб. матеріалів Міжуніверситетського науково-практичного семінару*, Київ, 18 листопада 2022 р. Київ: НУБіП України, 2022. 79 с. 2022. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u178/220457_1.pdf#page=38 (дата звернення: 15.05.2023).

7. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.05.2023).